

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו הפני | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' י"ב אלול - שבת י"ח אלול תשפ"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרצה רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמחה ע"ה ת.ג.צ.ב.ה

מסכת בבא בתרא פ"ב פ"ח

שבוע פרשת כי תבוא

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.ג.צ.ב.ה

האילנות דקין שהעול כובשן ובדקלים כשאין עולין להן בחבל לא קנה קרקע שביניהן, דלא על אילנות כאלו אמרו חז"ל דקנה קרקע, וכ"כ הרמ"א.

ואיך תהיה עמידתם של האילנות ומרחקן זה מזה, מבואר לקמן [פ"ג ע"ב] דעת שמואל, וכן להלכה, שיהיו עומדים כמו פטפוטי כירה שהוא כסגול * * * דכשעומדים בדרך זו אין המחרישה יכולה לעבור ביניהם, וכיון שאין הקרקע ראויה לזריעה מסתמא שייכים להאילנות. אבל אם עומדים בשורה אחת מסתמא שיריה המוכר לעצמו ויזרענה עד כדי אורה וסלו מכל אחד כיון שיכול לעבור במחרישה, ואין לו קרקע אפילו תחתיהן וכשיתייבשו או יקצצו אין לו ליטע אחרים [רמב"ם וטור]. ולקמן [ע"ב] מבואר דהמרחק ביניהם צריך להיות מד' אמות ועד ט"ז אמה, דפחות מד' אמות אין להם יניקה כפי הצורך וכעקורים דמי, ויתר מט"ז אין הקרקע בטילה אצלם מפני גודל המרחק. ולקמן [פ"ג ע"א] מבואר דמודדים האמות מהעיקר הרחב של האילנות שהוא מקום יציאת האילן מן הארץ שהיא עבה.

ולקמן [פ"ג ע"א וע"ב] הסתפקה הגמרא בכמה אופנים אם יש לקונה קרקע, באופן שמכר לו שנים בשדהו ואחד על המצר, או שנים בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו כגון שיש לו שני אילנות בקצה שדהו ויש לו עוד אילן אחד שקנה בשדה חבירו הסמוכה להן עם הקרקע ומכר אלו השלושה לאחד [רשב"ם], או שיש הפסק בור או אמת המים או רה"ר בין האילנות, וכן כשהפסיק ביניהם הרכבת דקלים הרבה, בכל אלו בעיא היא ולא איפשיטא, וכל ספק מוקמינן בחזקת המוכר, ותפיסה לא מהני בקרקע שתמיד עומדת בחזקת בעלים הראשונים. ובכל אלו לא קנה גם האילנות הקטנות שביניהן ואם יבשו האילנות או נקצצו ילך לו. וכל מקום שנתבאר שאם יבשו האילנות אין לו ליטע אחרים תחתיהן זהו דווקא כשנקצצו ואין

דף פ"ב ע"א

היכי דמי מן הגזע והיכי דמי מן השרשים וכו' קנה שלשה קנה קרקע וכמה א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הרי זה קנה תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו.

בסוגיא זו [עד פ"ג ע"ב] מבוארות הלכות המוכר שלשה אילנות בקרקעו, דקיימא לן דהלוקח קנה גם את הקרקע שביניהם, ומבוארים התנאים שיש בזה, המרחק שצריך להיות ביניהם, כיצד מודדים אותו, כיצד צורת עמידתם, וכמה קנה חוצה להם, ולענין מה.

ואמרו בסוגיא כי המוכר ג' אילנות יחד בתוך שדהו קנה תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו, אבל אם לקחן זה אחר זה אין לו קרקע [פ"ג ע"א]. ומה הוא שיעור זה, והוא שהמלקט הפירות יוכל לעמוד עם הסל שנותן בו הפירות בצד האילנות. אמנם חלוק ביניהם לחוצה להם, דהקרקע שביניהם שייך להלוקח לגמרי ויכול אפילו לזרוע ביניהם, אבל מה שחוצה להם כמלא האורה וסלו אינה שלו לגמרי אלא משועבדת לו ללקיטת הפירות, אבל אינו יכול לזרעה, וגם המוכר אינו יכול לזרוע שם כדי שלא יטנפו הפירות שיפלו מהאילנות על העפר שנחרש ונתרכך, ולכן אין אחד מהם יכול לזרוע שם בלא דעת חבירו. ואף אם התנה המוכר בעת המכירה שהקרקע שביניהם שייך לעצמו, מ"מ מקום האילנות עצמם שייך ללוקח לעולם ויכול לנטוע אחרים כשיתייבשו או יקצצו, אלא אם כן פירש להדיא שלא יטע אחרים תחתיהם.

ובאלו אילנות אמרו, אפילו נטיעות קטנות או שלשה כדי אילן שיוצאין משורש אחד יש להלוקח קרקע הראוי להם, ואפילו יבשו או נקצצו נוטע אחרים תחתיהם, וכן הוא קונה כל אילנות הקטנים שביניהם. וי"א דאם

כולל ומכון ראש פינה:

דף פ"ג ע"ב

ארבע מדות במוכרין מכר לו חטין יפות ונמצאו רעות הלוקח יכול לחזור בו; רעות ונמצאו יפות מוכר יכול לחזור בו; רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות - אין אחד מהם יכול לחזור בו; שהמתית ונמצאת לבנה, לבנה ונמצאת שהמתית, עצים של זית ונמצאו של שקמה, של שקמה ונמצאו של זית, יין ונמצא חומץ, חומץ ונמצא יין - שניהם יכולין לחזור בהן. שהמתית ונמצאת לבנה בו'.

אמר רב הסדא מכר לו שוה המש בשש, והוקר ועמד על שמנה, מי נתאנה לוקח, לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר וכו'.

סוגייתנו עוסקת בהלכות מקח טעות, ובוה מצאנו ארבעה אופנים, אופן אחד שהיתה אונאה בסכום הדמים, שבגוף החפץ לא היתה אונאה, שזה החפץ שמכר לו, ורק אחד מהם מתאנה בדמים, וזה תלוי בשתות ויתר משתות ופחות משתות. והאופן השני שאנמם זה החפץ שמכר לו, אבל יש בו מום. והאופן השלישי שמכר לו חטים יפות ונמצאו רעות, והאופן הרביעי שנמצא מין אחר.

והנה בשלשת האופנים הראשונים שקיבל את החפץ שקנה, רק יש לו טענה אם מצד סכום הדמים, אם מצד שיש בו מום וכו', לא אמרינן שהמקח לא חל או בטל מאיליו ורק המתאנה יכול לחזור ולא המאנה אם המתאנה אינו תובע אונאתו. אמנם באופן הרביעי שניהם יכולים לחזור בהם דאינה מכירה כלל.

ונפרט האופנים, ונתחיל מהפשוט ביותר, שהוא המוכר לחבירו מין ממיני פירות ונתן לו מין אחר, שאין כאן מכר כלל וממילא ושניהם יכולים לחזור בהם, ואף אם המין שנתן לו היא ביוקר ממה שמכר לו, ולא מבעיא במין אחר ממש, כמו חטין ושעורין, אלא אפילו בחטין עצמן, כגון מכר לו חטים לבנות ונמצאו אדומות או להיפך, או יין ונמצא חומץ או להיפך, או עצים של זיתים ונמצאו של שקמה או להיפך אין המכר חל על זה כלל.

והאופן השני אם מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות, כאן הלוקח יכול לחזור בו אפילו לא נתאנה בשווי המקח, דלגביה יש קפידא כבמין אחר, דיאמר ליפות הוצרכתי ולא לרעות, וטוב לי לשלם ביוקר בעד יפות מלשלם בזול בעד רעות. אבל המוכר אינו יכול לחזור בו אפילו הוקרו אחר כך, כיון דהלוקח מקיים המקח, ואינו דומה למוכר לו מין אחר דשניהם יכולים לחזור בהם, דאין על זה שם מכר כלל. וכן להיפך, אם מכר לו רעות ונמצאו יפות מוכר יכול לחזור בו אפילו לא נתאנה בשווי המקח, דיכול לומר את היפות אין רצוני למכור כלל, והלוקח אינו יכול לחזור בו אפילו הוזל אחר כך כיון שהמוכר מקיים המקח, דבאופנים אלו רק המתאנה יכול לחזור בו.

גזען מחליף וצריך ליטע אחרים, אבל אם גזעו מחליף אין זה אילן חדש אלא כעולה מן הגזע דמי ושייך לבעל האילן:

כל מי שקנה ג' אילנות ויש לו קרקע, אם הגדילו הענפים ונתפשטו חוץ משיעור הקרקע שיש לו, צריך לקוצצם, ואפילו לא הגדילו אלא בתוך מלא אורה וסלו, דאם לא יקצצם שמא יבא להחזיק כמלא אורה וסלו חוץ להענפים [טור], וכל השריגים והסעיפים העליונים היוצאים מהם, ואפילו היוצאים מהשרשים שתחת הקרקע הרי הם של בעל האילנות שהרי יש לו קרקע ומקרקעו גדילים, משא"כ בשני אילנות כמו שיתבאר לקמן.

ולעיל [פ"א ע"א] אמרו, הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו הרי זה לא קנה קרקע וכו' הגדילו לא ישפה, והעולה מן הגזע שלו, ומן השרשים של בעל הקרקע, ואם מתו אין לו קרקע. והיינו דהקונה אילן אחד או שני אילנות בתוך שדה חבירו אין לו קרקע לפיכך אם יבש האילן או נקצץ ואין גזעו מחליף אין לו כלום, ואמרו בסוגיין [פ"ב ע"א] דאם הגדילו האילנות והוציאו שריגים וסעיפים צריך לקוצצם מיד, דשמא יצאו מהגזע הסמוך לארץ ויתכסו אחר כך בקרקע עד שיראו כשלשה ויטעון הלוקח לקחתי ג' אילנות ויש לי קרקע, ואף על גב דכשהמוכר יכחישנו על הלוקח להביא ראיה, מ"מ לא ניהא לו לירד בדינא ודיינא [סמ"ע]. אבל אם נתפשטו הענפים אף למרחוק א"צ לקוץ, ואף שהצל רע להמוכר להזרעים שזרע, מ"מ אין יכול להכריחו לקוץ, מה שאין כן בשלשה אילנות כמו שנתבאר, והטעם דבשלשה שיש לו קרקע כשיצאו ענפיו מקרקעו צריך לקוץ, אבל באחד או שנים שאין לו קרקע אלא שהמוכר שעבד לו קרקע שלו כל זמן שיעמדו האילנות, א"כ אין גבול כמה קרקע משועבדת לו. וכן יש לו ללוקח כמלא אורה וסלו וכ"ש תחתיה ללקט הפירות ואין המוכר יכול לזרוע שם כדי שלא יטנפו פירותיו, וכן יש לו דרך לילך דרך שדה המוכר לצורך אילנותיו [לקמן פ"ב ע"ב] דמוכר בעין יפה מוכר.

ובאופן שצריך בעל האילנות לקוץ ענפים היוצאים מן העץ כנ"ל, למי שייכים ענפים אלו, בבעל אילן אחד או שני אילנות העצים העולים מהגזע והוא מקום הגבוה בהאילן שרואה פני החמה הם של בעל האילנות, אבל העולה מהשורש והוא מקום שאינו רואה פני חמה הם של בעל השדה, מפני שייציאתם הוא מהקרקע רק שמסתעפים מהאילן, והקרקע אינו של בעל האילן. ובדקל אין לו לבעל הדקל מן העולה כלום, שאין לדקל גזע, דענפיו הם רק בראשו ולכן עולין לו בחבל ואין דרכו להוציא גזע ולא עלה על דעת הלוקח שיוציא גזע ויקצצו, ולכן אפילו אם אירע שהוציא גזע הרי הוא של בעל הקרקע [רשב"ם]. [ויש לדון בסוג התמרים השכיחים בארצנו שדרכם להוציא חוטרים מן השורש, שלכאורה על דעת כן לקח הלוקח ואם כן הרי הוא של בעל הדקל] וכ"ז בדקל אחד או שנים, אבל בשלשה כל היוצא מהם הם ללוקח כיון שקנה הם וכל סביבותיהם [סמ"ע]:

ולהלכה, זה שאמרנו ביפות ונמצאו רעות שהלוקח יכול לחזור בו, דוקא ביפות ורעות ממש שנקראו בפי העולם יפות ורעות, אבל בדבר שאין העולם מדקדקים בו כל כך, כגון שמכר לו בשר בחזקת שהוא מאיל מסורס ונמצא שאינו מסורס אין בזה דין יפות ונמצאו רעות דהוי ביטול מקח, אלא דנין בזה דין אונאה, דהרי שניהם טובים הם וממין אחד הם, אלא שזה ביוקר מזה, רק בזה יש חילוק לשארי דיני אונאה דכאן אפילו באונאה פחות משתות לא הוי מחילה אלא מחזיר לו אונאתו כיון שעל כל פנים אינו הבשר שאמר לו [תהי"ד] אלא אם כן ידוע שהלוקח הוא איסטנים שאינו אוכל כלל בשר מלא מסורס דאז יכול לבטל המקח וכן כל כיוצא בזה. ואחרונים רבים חולקים בזה וס"ל דגם זה הוי כיפות ונמצאו רעות כיון שאמר במפורש בשר מסורס, וכן בכל מין סחורה שדברו סחורה זו, אף שנתן לו כיוצא בה, אם היא מעט גרוע יכול לחזור בו [ב"ח והגר"א ונה"מ ובאה"ג ועוד אחרונים].

מכר לו רעות ונמצאו רעות או יפות ונמצאו יפות, אף על גב שאינם יפות שאין למעלה מהם ואינם רעות שאין למטה מהם, אין אחד מהם יכול לחזור בו, כיון שבלשון בני אדם הם רעות ויפות, אלא אם כן התנו במפורש שיהיה מה שאין למעלה ולמטה מהם, ולכן אפילו יש אונאה שתות קנה ומחזיר אונאה כבכל דיני אונאה.

דף פ"ד ע"א

בצפרא דחלפא אבי וורדי דגן עדן, בפניא דחלפא אפתהא דגיהנם. ואיכא דאמרי איפכא.

כתב הרמב"ן [בראשית ג' כ"ב], ודע והאמן כי גן עדן בארץ, ובו עץ החיים ועץ הדעת ומשם יצא הנהר ויפרד לארבעה ראשים הנראים לנו, כי פרת בארצנו ובגבולנו, ופישון הוא נילוס מצרים, כדברי הראשונים וכו'. ובשער הגמול כתב וזה לשונו, גן עדן מצוי הוא בעולם הזה במקום ממקומות הארץ, וארבעה נהרות יוצאים משם, וכל מה שבא בכתוב מפשוטי סדר בראשית, הכל אמת, אין מקרא מהם יוצא מידי פשוטו, ואנשי המדות עצמן אמרו שגן עדן תחת קו החשויה [קו המשוה], שלא יוסיף היום ולא יחסר. ובספרי הרפואות ליונים הקדמונים, וכן בספר אסף היהודי יספרו, כי אספלקנות חכם מקדוני וארבעים איש מן החרטומים מלומדי הספרים, הלכו הלוך בארץ ועברו מעבר להודו קדמת עדן, למצוא קצת עצי הרפואות ועץ החיים, למען תגדל תפארתם על כל חכמי הארץ, ובבואם אל המקום ההוא, ויברק עליהם להט החרב המתהפכת, ויתלהטו כולם בשביב הברק ולא נמלט מהם איש וכו', וכל אלה דברי אמת גלויים ומפורסמים גם היום וכו', יע"ש.

הבן יהוידע האריך בענין זה דגן עדן וכתב, ודע, כי חכמי הטבע כולם יעידון יגידון, שהארץ היא כדורית, ותלוי על מרכזו באמצע אויר השמים על בלי מה, בגורת

אל חי, ובני אדם יושבים על שטח הכדור מסביב, באופן שגם חלק הארץ אשר על עבר השני נוכח השטח וחלק אשר אנחנו יושבים עליה ממול רגלינו, וגם שמה יש מדרגות מיושבות מבני אדם, ועומדים בקומה זקופה כמונו רקיע על ראשם ושמים ממעל להם, ורגליהם על הארץ מתחת נוכח רגלינו ממש, מלבד ערך עשרה מעלות ממעלות השמש, בציר הצפוני והדרומי בכדור הארץ מפה ומפה, אין בו מדינה ולא ישב אדם שם מרוב הקור, על כי רחוקים המה בתכלית מקו השוה של מהלך השמש ותקופתו, וחום השמש אינו מגיע לשם, ולפני קרתו מי יעמוד, אבל שאר הכדור מיושב מסביב מבני אדם, וכל משפחות האדמה, אפילו באזור החם תחת קו המשוה, יען כי שם הכין להם הקדוש ברוך הוא ברחמיו מגן משרב שהשמים מכוסה בעבים ברוב הימים, גם אידים קרים ולחים שם, גם רוחות קרות יפחו שמה, גם כרי שלג הגבוהים שם, כל אלה יחד ימעיטו החום, וימזגו האויר, עד כי טוב לשבת שם, וכנזכר כל זה בספר הברית יעויין שם:

והביא עוד הבן יהוידע את דברי הרמב"ן הנ"ל משער הגמול, וכתב, ובמקום אחר כתבתי בס"ד שמוכרח לומר דגן עדן אשר בארץ הלזו, בנס הוא עומד בארץ הלזו, על דרך שאמרו רז"ל על ארון וכרובים בנס היו עומדין, שמקום הארון והכרובים אינו מן המדה, שאינם תופסים מקום בארץ, וכן הוא בגן עדן המקודש מאד מאד, אין תופס מקום בארץ הלזו, אלא כולו עומד בנס על הארץ הלזו, ולכן הנס הוא גדול ורחב מאד מאד, דאמרו רז"ל כל הארץ הלזו היא אחד מששים בגן, אל תתמה איך יצוייר שיהיה כל מקום גן עדן על שטח הארץ, מאחר ששטח העליון של הארץ הוא אחד מששים בגן, ואין מקום בשטח אשר יכיל אפילו אחד ממאתים חלקים שבו, דכפי האמור מובן הדבר היטב, כי באמת אף על פי שהוא עומד בארץ הלזו אינו לוקח מקום מן הארץ, אלא בנס הוא עומד באיזה מקום מן הארץ, וברוך היודע מקומו, אשרי עין ראתה:

והנה לפי דברי רבינו האר"י זלה"ה, נראה דגן עדן עומד בשטח שלנו, והשתא לפי דברי חכמי הטבע הנזכרים לעיל שהארץ היא כדור ומסובב מבני אדם, וחלק אמריקה הוא בעבר השני נוכח כפות רגלינו, קשה ליישב דברי התלמוד כאן לפי דבריהם, וכתב וז"ל, אך אני אומר מילתא פסיקתא, בכל דבר אשר ישפטו חכמי התכונה והטבע האחרונים, אף על פי שהם השכילו בכמה דברים אשר לא השיגו חכמיהם הראשונים, עם כל זה עודם הם נבוכים בחכמתם ושוגים הם בכמה דברים, יען כי כל דבריהם בנויים על פי השערת השכל ועושים מדה ומשקל לכל מקומות ולכל דברים אשר לא ראו בעיניהם על פי ההשערה, והגם דהשערה זו מביאים לה הוכחות וראיות ממידות ושיעורים אשר ימודו וישערו בכלים

מעשה הקנין שתהיה הסכמה בין הקונה למקנה על סכום המקנה, אם לא פסקו אנן סהדי שלא גמר בדעתו לקנות, שמא יעלה עליו המוכר את דמיו, וכן המוכר לא גמר בדעתו להקנות שמא לא יסכים הקונה למחיר.

ונידון הסוגיא הוא בקנין כלים, דכשם שחצירו של אדם קונה לו כמו כן כליו של אדם קונים לו כל מקום שיש לו רשות להניחם, כגון בסימטא ובצידי רה"ר ובחצר של שניהם, וכיון שנכנסו המטלטלים בתוך הכלי בדיעת המוכר אין אחד מהם יכול לחזור בו, והרי זה כמי שהונחו בתוך ביתו, דכלים יש להם דין חצר, ועדיפא מחצר, דאפילו אם הכלי עומד ברשות שאינו משתמר קנה [נה"מ]. והראיה, דהרי סימטא רשות שאינו משתמר הוא וכליו קונים לו שם.

והנה לשון המימרא היא מדד והניח על גבי סימטא קנה, ולכאורה הוא דוקא כשמדד, ולקמן אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן דכליו של אדם קונים לו בכל מקום, משמע אפילו לא דרך מדידה, וכתב הרא"ש [סימן ט"ו] דמה שאמר מדד דמשמע דדוקא מדד ונתן לתוכן, אבל לא מדד לא קני ליה כליו, הוא בלא אמר לו זיל קני, אבל אם הניח בכליו של לוקח בלא מדידה בעי למימר ליה זיל קני ואי לא אמר ליה לא קנה, דלא הוה דעתיה דליקני ליה כליו כיון שמחוסרין מדידה, אלא לדעת שימדדם ואחר כך ימשכם ויזכה בהם, אבל כשמדד המוכר ונתן לתוך כליו של לוקח לא בעי למימר ליה זיל קני. וכן כתבו התוספות [ד"ה כל]. והרי"ף לא כתב הא דרבי אסי אמר רבי יוחנן מדד וכו', משמע דסבירא ליה דהוא כמו הא דאמרינן רב ושמואל דאמרי תרויהו כליו של אדם קונה לו בכל מקום וכו', והא דאמר מדד לאו דוקא מדד ואורחא דמילתא נקט, ולית ליה חילוק זה שכתב הרא"ש בין אמר ליה זיל קני או לא אמר ליה. וכתב הב"י דמשמע דגם הרמב"ם לא ס"ל חילוק זה, דבפרק ד' מהלכות מכירה לא חילק בכך. וכתבו האחרונים דלכן בדבר שא"צ מדידה או שהמדה ידוע קנו לו כליו אף בלא מדידה [נה"מ].

ובהגהות מיימוני ברמב"ם שם [אות א'] כתבו בשם הראב"ד דאפילו מדד לוקח לא קנה אלא אם כן נתן לתוך קופתו, שלא נתכוון למשיכה ולקנות במדידה אלא למכירה בעלמא נתכוון.

דף פ"ה ע"ב

בעא מיניה רב ששת מרב הונא כליו של לוקח ברשות מוכר, קנה לוקח או לא.

ודעת הרא"ש [סימן ט"ו] דהבעיא לא איפשיטא, ולפי זה מספקא לן אם הכלי בטל לגבי הרשות או הרשות בטל לגבי הכלי, הילכך כליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה וכן נמי כליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה. אבל הרי"ף גורס בעא מיניה רב ששת מרב הונא כליו

מכלים שונים בדברים אשר רואין אותם בעיניהם, עם כל זה יש פתחון פה לדבר ולומר לא ראי זה כראי זה, ושמא זה כך וכך נמצא בו, וכך וכך ישתנה טבעו, ולא שייכת בו השערה שאתה משער בו ממה שאתה רואה לפניך, כי באמת כיוצא בזה קרה לפלוסופים הראשונים וחכמי הטבע והתכונה הראשונים, ואפשר כי יבואו ימים אשר חכמי הטבע והתכונה עצמם יוסיפו חכמה יותר, או יגלה להם בחוש דברים אשר עדיין לא נגלו, ואז מחמת זה הם עצמן יבואו לסתור כל ראיות אלו שיש ביד חכמי הטבע והתכונה אשר על פיהם גוזרים ושופטים בדברים אשר סוברין עתה, ואז החדשים יבואו לסתור וישפטו באופנים אחרים, וכבר נודע בענין כובד האויר ומשקל הרוח אשר היו הפלוסופים כולם מכחישים דבר זה, ומשחקים על האומר שיש לאויר כובד ומשקל לרוח, ופערו פיהם לבלתי חק על הכתוב באיוב בזה, ועל מה שאמרו בדברי חכמים, וראשית הוכחחם היתה ממה שחלל העולם מלא אויר ואין האדם מרגיש בכובדו, ואחר כך הם והם עמד השטן בהם והלעיגו על המכחישים, והכריחו שיש לאויר כובד ומשקל, אחר שעשו כלי שבהם מגרשים ומריקים האויר מן הכלי ושקלו אותו קודם הרקתו ואחר הרקתו, ומצאו שיש לאויר כובד ומשקל, וזה אחר שראו בעיניהם, בעל כרחם הוצרכו להודות, ועל מה שאין האדם מרגיש בכובד האויר מצאו טעם נכון, על כן אין ראוי לסמוך על כל אשר גוזרים חכמי הטבע והתכונה בדבר ומקום אשר לא ראו בעיניהם, אלא רק גוזרין בו בהשערת שכלם מכח דברים שרואין בחוש, ומה שהגידו חכמים ז"ל בתלמוד ומדרשים על קצת מענייני הטבע והתכונה, ודאי הם אמת וצדק, אך הם קצרו הרבה בדבריהם והגידו הדברים ברמז דק אשר לא נוכל להבין כונתם ממחסור הקדמות השייכים לדברים, ולא נשאר לנו אלא רק לצפות לביאת מורה צדק ויורה לנו האמת בכל דבר ודבר אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת. ע"כ מהבן יהוידע, והבאנו דבריו באורך יען כי יש בהם דברים יסודיים בעניינים אלו.

דף פ"ד ע"ב

המוכר פירות לחבירו, משך ולא מדד קנה, מדד ולא משך לא קנה; אם היה פיקח שוכר את מקומו. הלוקח פשתן מחבירו הרי זה לא קנה עד שיטלטלנו ממקום למקום, ואם היה מחובר לקרקע ותלש כל שהוא קנה.

א"ר אסי א"ר יוחנן מדד והניח על גבי סימטא קנה. [פ"ה ע"א] א"ר אבהו א"ר יוחנן כליו של אדם קונה לו בכל מקום שיש לו רשות להניחו וכו'.

כבר ביארנו בעבר שיסוד הלכות קניינים היא גמירות הדעת של המקנה להקנות ושל הקונה לקנות, ומעשה הקנין הרי הוא מורה על גמירות דעתם בזה, ולכן בעינן שיאמר המוכר לקונה לך חזק וקני, והקונה יעשה מעשה קנין. ומשום דהכל תלוי בגמירות דעתם, בעינן קודם לכל

של לוקח ברשות מוכר קנה או לא קנה אמר ליה לא קנה, ומתוך שהשיב לו דלא קנה אלמא שהכלי בטל לגבי הרשות, פסק גמי דכליו של מוכר ברשות לוקח קנה. וכתב הרא"ש דגירסא זו לא ראה בשום ספר וכו', עיי"ש. ועיי"ן בב"י מה שכתב לבאר דעת הרי"ף, וכתב למסקנא דדעת הרי"ף לא שנא כליו של לוקח ברשות מוכר לא שנא כליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה לוקח, ושכן כתב הרמב"ם [פ"ד מהלכות מכירה ה"א ב'] ודעת הרי"ף מיגא"ש כדעת הרא"ש דבין כליו של מוכר ברשות לוקח בין כליו של לוקח ברשות מוכר הוי ספיקא אי קנה לוקח.

ובעיקר סברת הרא"ש דהוא בעיא דלא איפשיטא, דהוא ספיקא דדינא אם לא בטל הרשות להכלי או הכלי להרשות, דזה וודאי דחד מינייהו מבטל לאידך, רק דלא ידעינן הי מינייהו, ולכן מה שלא קנה הוי משום ספיקא דדינא, וכתבו האחרונים דיש בזה נפקא מינה לדינא, אם יזדמן שני המצבים כאחת, בלוקח ומוכר שקנה הלוקח שני דברים, אחד בכליו של לוקח ברשות מוכר והשני כליו של מוכר ברשות לוקח, באופן הזה קנה חד מינייהו ממה נפשך, ויד המוכר על העליונה ליתן לו איזה קנייה שירצה, וכן בשני לקוחות ומוכר אחד כשכתבו הרשאה זל"ז גובים קניה אחת ממה נפשך, ולדעת הרמב"ם לא קנה כלל:

ומכל מקום יש אופנים דלכולי עלמא יקנו כליו של לוקח ברשות מוכר, כגון שאמר לו המוכר לך וקנה, ואפילו אם לא אמר לו, אם קנה הכלי מהמוכר והגביהו ואחר כך הניחו שם ברשות המוכר וחזר וקנה ממנו הפירות, כיון שנכנסו בתוך כלי זה קנה אותם, שמפני הנאת המוכר במכירת הכלי אינו מקפיד על מקומו. אמנם במקרה שהיו כליו של מוכר ברשות לוקח לא יועיל שיאמר לו המוכר לך וקנה, ולא דמי לכליו של לוקח ברשות מוכר, דשאני התם דהכלי שקונה בו הוא כבר שלו, ואף שהרשות אינו שלו, מ"מ בדיבור זיל קני גלי דעתיה דאינו מקפיד על מקום הנחת הכלי, דכשאומר לו זיל קני נתן לו רשות להניח הכלי, משא"כ כאן דהכלי שיקנהו לו אינו שלו, ואינו נקנה לו בדיבור בעלמא.

דף פ"ו ע"ב

רב ושמואל דאמרי תרוייהו כור בשלשים אני מוכר לך יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה; כור בשלשים, סאה בסלע אני מוכר לך ראשון ראשון קנה וכו' כגון דאמר ליה הין בשנים עשר סלעים, לוג בסלע אני מוכר לך, וכדאמר רב כהנא שנתות היו בהין, ה"נ שנתות היו במדות.

כבר ביארנו לעיל דאין הרשות קונה ולא הכלי ולא משיכה והגבהה וקניין סודר אלא אם כן פסקו תחלה המקח מהמדה בכך וכך, וכל זמן שלא פסקו את המקח

אינו מועיל שום קנין, דאיך יועיל הקנין והרי לא סמכה דעתם דשמא לא ישתוו בהמקח. ולכן אם הסחורה מקחה קצוב בין הסוחרים הוי קנין גם קודם הפסיקה, וכן אם א"ל הנני מוכר לך כפי המקח שישומו שלשה בקיאים או כפי מה שישום פלוני, וקנה באחד מדרכי הקנאה קנה אפילו אין דמיו קצובין, דהרי סמכו דעתם על שומת השלשה או הפלוני, ודוקא פסיקת המקח מעכבת, אבל מדידת המקח אינה מעכבת דכמה מדות שיהיה כך ישלם וכך אמרו לעיל [פ"ו ע"א] פסק ולא מדד קנה:

בד"א שאין המדידה מעכבת כשלא הזכיר לו סכום כל המקח אלא א"ל כל מדה ומדה בכך וכך, ולכן כל מדה היא כדבר בפ"ע, אבל אם א"ל כור תבואה אני מוכר לך בשלשים סלעים יכול לחזור בו אפילו במדה האחרונה, ואפילו הוא ברשות הלוקח ובכליו, ואפילו הגביה או משך כל הכור אינו קונה אלא אם כן מדדה כולה, כיון שגילה דעתו שאינו רוצה למכור אלא הכור ביחד לא סמכה דעת שניהם עד שימדדו כל הכור. וזו שיטת רוב הראשונים.

והרמב"ם כתב, היו הפירות בסימטא או בחצר של שניהם, ואפילו היו ברשות לוקח והיו בתוך כליו של מוכר, קבל עליו המוכר למכור והתחיל המוכר למדוד בתוך כליו של מוכר, אם א"ל כור בשלשים סלע אני מוכר לך יכול לחזור בו אפילו בסאה אחרונה, הואיל ועדיין הפירות בכליו ולא גמר כל המדה וכליו של מוכר אינם קונים ללוקח אף על פי שהוא ברשות לוקח. ע"כ. דס"ל להרמב"ם [וכן דעת הרי"ף] דאין דין זה רק במקום שהמדה מעכבת את הקנין, דבקנין גמור וכן בכליו של לוקח ברשות לוקח אין המדידה מעכבת אפילו בכד"ג. ואף שכבר כתבנו לעיל ששיטת הרמב"ם דבכליו של לוקח בסימטא אין המדידה מעכבת, דלא כהרא"ש הנ"ל, מ"מ כיון דעיקר הקניין בסימטא הוא מכל כליו, כיון שגילה דעתו שיהיה הכל קנין אחד יכולין לחזור בהם כל שלא נגמרה המדידה לתוך כליו [סמ"ע].

ואם א"ל כור בשלשים סלעין סאה בסלע אני מוכר לך או סאה בסלע כור בשלשים סלעים אני מוכר לך, כיון שפסקו דמים על כל סאה ממילא כל סאה שיגביה המוכר ויערה אותה לרשות לוקח או כשהיה בסימטא ועירה לכליו של לוקח נגמרה מכירתה של אותה סאה, הואיל דאין הפירות ברשות המוכר ולא ברה"ר, ואילו לא היו הפירות בכליו של מוכר שהם ברשות לוקח או בסימטא בכליו של לוקח היה קונה משפסק אף על פי שלא מדד, לכן כל סאה שעירה המוכר מכליו נגמרה מכירתה כיון שהזכיר גם כל סאה בפ"ע. וי"א דכשאמר שני הלשונות כור בשלשים סאה בסלע או להיפך הוי ספיקא דדינא אם תפוס לשון ראשון או לשון אחרון, ומה שאמרו דראשון ראשון קנה אינו אלא מטעם שהוא מוחזק במקחו במה שמדד לו, ולכן גם הוא אינו יכול לחזור בו, לפיכך אם

עדיין לא נתן המעות להמוכר יכול הלוקח לחזור בו מפני שהוא מוחזק במעותיו והמוציא מחבירו עליו הראיה.

י"א דכל מה שנתבאר בעניין מדידה זהו הכל כשהמוכר מדד, אבל אם מדד הלוקח הוי כמשיכה, ובכל מקום שמועיל משיכה מועיל מדידתו, ויש אומרים דלא דמי, דמדידה אף שנוטלם בידיו מ"מ אינו כמשיכה מפני שגילה דעתו שקונה במדידה ולא כמשיכה [הובא הכל ברמ"א סימן ר' סעיף ז].

משך חמרי ופועליו והכניסן לתוך ביתו, בין פסק עד שלא מדד ובין מדד עד שלא פסק שניהן יכולין לחזור בהן.

מבואר דאין משיכה מועלת ע"י בני אדם שהסחורה עליהם שנושאים אותה במשא בכתף [רש"י עבודה זרה ע"ב ע"א ד"ה משך], לפיכך אם הכניס הלוקח את החמרין והפועלין שהסחורה על כתפיהן לתוך ביתו, אפילו פסק המקח אין זה משיכה, ואפילו מדדן המוכר כשהן על החמרין לא קנה אלא אם כן פרקן מעליהם והכניס הסחורה לביתו דאז קונה לו ביתו כשיפסוק המקח אם אינם בכליו של מוכר אף על פי שלא מדד [טור], ואף אם הפסיקה היא לאחר המשיכה אינה מעכבת כיון דבשעת הפסיקה מונחת ברשות הלוקח [סמ"ע]. ואם הלוקח מדדן כשהן על החמרין, יש מי שאומר דג"כ לא קנה דלמדידה בעלמא נתכוין ולא לקניין, ויש חולקין וס"ל דאם מדד לוקח קנה.

דף פ"ז ע"א

המוכר יין ושמן לחבירו והוקרו או שהוזלו, אם עד שלא נתמלאת המדה למוכר, משנתמלאת המדה ללוקח; ואם היה סרסור ביניהן, נשברה החבית נשברה לסרסור. וחיוב להטיף לו שלש טיפין. הרכינה ומיצית הרי הוא של מוכר. והחנווני אינו חייב להטיף שלש טיפין. רבי יהודה אומר: ערב שבת עם השכה פטור.

הא מדה דמאן וכו' אמר רבי אלעא במדת סרסור.

לעיל נתבאר הדין במדה של לוקח או של מוכר, אבל אם המדה היתה של איש אחר שהשאל להם למוד המקח, או שהיתה של המתווך [סרסור] והמכירה היתה בסימטא או בחצר של שניהם, באופן זה עד שלא נתמלאה המדה היא כשל מוכר, ומשנתמלא המדה הרי היא כשל לוקח, והטעם, דהמשאל והסרסור מסתמא היתה כן כוונתו דעד המילוי יהיה שייך להמוכר, כיון דקודם המילוי לא יקח הלוקח והרי היא ככלי של מוכר, ואחר המילוי יהיה שייך להלוקח עד שיערה לתוך כליו, ולכן עד שתתמלא יכולים לחזור בהם ואחר שנתמלאה אין יכולים לחזור בהם. ודוקא שהמשאל השאלה לשניהם, אבל אם השאלה לאחד מהם הרי היא תמיד ברשות מי שהשאל לו [ט"ז]:

כתב הרמב"ם [מכירה פ"ד ה"י], היתה המדה של אחד מהם והיה בה רשמים לידע חציה ושלישיה ורביע וכיוצא בהן, כיון שהגיע לרושם מהרשמים קנה ראשון ראשון, ואף על פי שלא נתמלאת המדה, שכל רושם מהן כמדה בפני עצמה, שהרי כל אחד מהם היא המדה והוא סומך על הרשמים שבה. ע"כ. ולכן כל מקום שהמדה קונה הוי כל רושם כמדה. וי"א דזהו רק במדה של לוקח, אבל במדה של מוכר והמוכר מודד בה לא קנה עד שיערה אותה, דמסתמא לא היתה דעת המוכר שהלוקח יקנה עד שתתמלא ויערה אותה. ואם היתה המידה של הסרסור, אפילו יש בהמדה רשמים עד היכן חציה ושלישיה, לא קנה הלוקח, דקודם המילוי היא ברשות מוכר [טור].

דף פ"ז ע"ב

השולח את בנו אצל חנווני ומדד לו באיסר שמן ונתן לו את האיסר, שבר את הצלוחית ואבד את האיסר חנווני חייב; רבי יהודה פוטר, שעל מנת כן שלחו. ומודים חכמים לרבי יהודה, בזמן שהצלוחית ביד התינוק ומדד חנווני לתוכה שחנווני פטור.

השולח בנו קטן אצל חנווני ונתן בידו פונדיון שהוא שני איסרים, ונתנו הקטן להחנווני ומדד לו באיסר שמן, ונתן להקטן איסר והשמן, ואבד את האיסר ואת השמן, חייב החנווני לשלם דאמרינן שלא שלח את הקטן שישלח על ידו אלא להודיעו שצריך לשמן ושישלח עם בר דעת, ואף על פי שאביו הרי מסר להקטן הפונדיון והוי כאבידה מדעת ולמה יתחייב החנווני לשלם, מ"מ כיון שהפונדיון נשאר ביד החנווני ולא מסר לו זה הפונדיון אלא איסר ושמן חייב בהזיקן. ולכן אם שלח האב צלוחית ביד הקטן ומדד החנווני לתוכה, אם שברו הקטן פטור החנווני, אפילו תפסה החנווני בידו ומסרה אחר כך להקטן, דכיון שמסר להקטן אותו כלי עצמו אין שמירתו עליו אלא אם כן לקחה מידו ומדד בו גם לאחרים והחזירו ליד הקטן, דאז חייב אם נשברה ביד הקטן משום דשלח יד בשל חבירו וצריך להחזירו בחזרה גמורה. ואם פירש המשלח ואמר שלח לי עם הקטן, ה"ז פטור כיון שעשה כמצוותו, אבל בכל אופן אם מדד בה לאחרים חייב, דשולח יד הוי כגזלן וצריך לעשות השבה גמורה [נה"מ]. וכן האומר לחבירו מנה שיש לי בידך מלוה או פקדון שלח לי ביד פלוני אפילו היה קטן, אם רצה לשלחו בידו נפטר ואינו חייב באחריותו, ואפילו יכול להיות שהמשלח לא ידע שהוא קטן מ"מ כיון שעשה כמצוותו פטור.

דף פ"ח ע"א

אמר שמואל הנוטל כלי מן האומן לבקרו ונאנס בידו חייב. והני מילי הוא דקיצו דמיה. ההוא גברא דעל לבי טבחא, אגבה אטמא דבישרא, בהדי דקא אגבה אתא

פרשא מרמא מיניה; אתא לקמיה דרב ימר, חייביה לשלומי דמיה. והני מילי הוא דקייצי דמיה.

לדעת הרמב"ם הוא כשמגביה אותו לקנותו בסך דמים כדי קצבתו אם ייטב בעיניו, ומשום הכי אין המוכר יכול לחזור בו, והלוקח יכול לחזור בו ולומר להמוכר הגבתיהו לקנותו כשייטב בעיני ולא טוב הוא בעיני, ומ"מ חייב הוא באונסין כל זמן שלא גילה הלוקח דעתו קודם האונס שאינו חפץ בו, ודעת התוספות [ד"ה הלוקח] והרא"ש [ס"א] והטור דאפילו לא הגביה הכלי כדי לקנותו, אפ"ה הוא ברשותו להתחייב באונסין כל שלא גילה הלוקח דעתו שאינו חפץ והוא כלי הנמכר בקל ואין המוכר קץ בו, דאמרינן מסתמא היתה דעתו לקנותו, דאם לא כן לא היה נוטלו ממנו. אבל חפץ שהמוכר קץ ורודף למכרו הוא ברשותו עד פסיקת הדמים ויגביהו הלוקח אחר פסיקה או שיעשה קניין אחר.

ואם גילה דעתו שאינו חפץ בו ונגנב או נאבד קודם שהחזירו, י"א דחייב כשומר שכר, דזהו שכרו מה שהברירה בידו או ליקחו או להחזירו, וי"א שאינו רק כשומר חנם, דלא דמי לשם שהיה לו הנאה שרצה לשולחה במתנה. ודעת הרשב"ם בסוגיין דחייב אף באונסין, ועיין בסמ"ע שתמה על הרמ"א שהשמיט דעת הרשב"ם.

הסיטון מקנח מדותיו אחד לשלשים יום, ובעל הבית אחד לשנים עשר חדש; רבן שמעון בן גמליאל אומר חילוף הדברים. חנווני מקנח מדותיו פעמים בשבת, וממחה משקלותיו פעם אחת בשבת, ומקנח מאזנים על כל משקל ומשקל; אמר רשב"ג במה דברים אמורים בלה, אבל ביבש אינו צריך.

סוגיא זו עוסקת בענין מידות ומשקלות, וכידוע התורה החמירה עד מאוד בענין זה, שקראתו תועבה כעריות, כי תועבת ה' אלקיך כל עושה אלה וגו'. וצא וראה מה שאמרו חז"ל במדרש [רות רבה פרשה א' פסקה ב'], תני רבי חייא, לא תעשו עול במשפט בדין אם לדין כבר אמור בדין אם כן למה נאמר במשפט במדה אלא מלמד שהמודד נקרא דיין ואם שיקר קרוי חמשה שמות וגורם חמשה דברים. ובתנחומא [כי תצא פרק ח' פסקה ה'] זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, רבי בנאה פתח מאזני מרמה תועבת ה' (משלי יא) אם ראית דור שמידותיו שקר דע שהמלכות מתגרה באותו הדור, מה טעם מאזני מרמה תועבת ה' וכתוב אחריו בא זדון ויבא קלון ואת צנועים חכמה. רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא אמר, האזכה במאזני רשע ובכיס אבני מרמה (מיכה ו), אפשר דור שמידותיו שקר שהוא זכאי ובכיס אבני מרמה. אמר רבי לוי אף משה רמזה להם בתורה, שנאמר לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן לא יהיה לך בכיתך, מה טעם כי תועבת ה', מה כתיב אחריו זכור את אשר עשה לך עמלק;

וצריך להבין על מה חרי האף הגדול הזה, דמאי שנא המרמה במידות ומשקלות מכל רמאי וגנב וגולן, דאף על פי שבודאי כולם מאוסים הם, מי יותר ומי פחות, ולא נחתם גזר דינם של דור המבול אלא על הגזל, אך לא מצאנו בגנב או גולן לשון תועבה או עונש מסירתם ביד המלכויות. אלא הענין הוא, דהענין הוא מעין חומרת שבועת שקר, דעיקר הענין הוא שהוא משתמש בכרתו של המלך כדי לאמת את שקרו, והרי זה כובש את המלכה עם המלך בבית, כן הדבר כאן, שהרי למה נוצרו מידות ומשקלות, כדי לבוא אל האמת במשא ומתן, לדעת כמה צריך ליתן במסחרו וכמה לא, וזה בא ומשתמש בכלי שנועד לבידור האמת לצורך שיקרו, והרי זה משתמש באמת לצורך השקר, והרי חותמו של הקב"ה אמת, והרי זה כחותם בחותם המלך במרמה נגד רצון המלך.

ובכלל הזהירות בענין זה אמרו חז"ל שהסיטון, שהוא סוחר שקונה הרבה ומוכר לחנונים, יקנח המידות שמודד בהם דבר לח אחת לשלשים יום, מפני שהלח נדבק בהמדה ועי"ז המידה חסרה. ובעל הבית שאינו מוכר כל כך די לו לקנח אחת ל"ב חודש, והחנוני כיון שא"צ להטיף הטיפין ונדבק בה הרבה צריך לקנח ב' פעמים בשבוע. וכל זה לענין מידות נפה, והמשקלות צריך החנוני המוכר דברים לחים לקנח אותם פעם אחת בשבוע מפני שהשוקל דבר לח נוגע בידו המלוכלכת בהם והמאזנים שבהם מונח הדבר הלח צריך לקנח בכל פעם ששוקל בהן:

דף פ"ח ע"ב

צדק משלך ותן לו.

כתב הבן יהודע, נ"ל דלכך סיים הכתוב יהיה לך, כי דבר זה שאני מצווך לוותר הנה הוא לך להנאתך, שאם אתה מוותר במאזנים לשקול הבשר יותר מן הליטרא, כן במאזניים שלמעלה אשר כף אחד של זכיות, וכף אחד של עונות, יוותר לך להכביד כף הזכיות בחשבון טפי מן העונות שבכף השני, ובזה יובן הכתוב מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ה' [תהלים ק"ז מ"ג], דאמר הכא קשה עונש מידות מן עריות, כי במידות כתוב אלה ובעריות אל, וזהו שנאמר מי חכם וישמר אלה, רמז למידות, דכתיב בהו אלה לעשות להם שמירה על ידי שיוותר בכף המאזנים, אז בזה יתבוננו חסדי ה', מה שיוותר לאדם במשקל הזכיות והעונות במאזנים של מעלה:

שזה נאמר בהן אל, וזה נאמר בהן אלה.

כתב הבן יהודע, נ"ל הטעם שהוסיף בהן אות ה' במידות, כי מצאתי כתוב בשם רב אחד דבמאזנים מרומז אותיות שם הוי"ה ברוך הוא, דהשלשלת שבאמצע העמוד הנושאת את כל המאזנים וקורין אותה בערבי שיי"אלה, היא כנגד אות יו"ד של הוי"ה, והעמוד כנגד

אות ו', ושני כפות הם כנגד ב' ההי"ן, והחוטא לשקול חסר פוגם בשם הוי"ה, לכן כתיב [ויקרא י"ט ל"ו] מאזני צדק וכו' יהיה לכם אני ה' אלקיכם, רמז בזה דהמאזנים רומזים לאותיות שם הוי"ה, ואיך תשקול בה עוול, עד כאן דבריו, ובזה פרשתי הפסוק בישעיה [ל"ג י"ה] לבך יהגה אימה איה סופר איה שוקל, כלומר צריך שתביט איה נוגע המשקל ששוקל האדם בעוול, ומזה מובן הטעם דקרי לעבירה של המידות תועבת ה' [דברים כ"ה ט"ז], דנמצא השוקל חסר פוגם באות ה' שבשם, שהיא כנגד כף המאזנים, לכך הניח במידות אות ה' יתר על אל, כי אל קשה, ורמז בזה שהקושי מגיע לאות ה' הרמוזה בכף אחת של מאזניים, שמניח בה משקל החסר:

קשה גזל הדיוט יותר מגזל גבוה.

נראה הטעם, אם גזל מאדם אחד והלך הנגזל למדינת הים ולא בא, ורצה הגזלן לעשות תשובה לא יוכל כי אין הנגזל מצוי שישב לו, וכן אם גזל חפץ מראובן, והוא לא שלו, אלא של שמעון, ונפטר ראובן, ובא זה להחזיר ליורשי ראובן, לא עשה כלום, דאין זה חפץ של אביהם, והוא לא יודע שהוא של שמעון, כדי שיחזיר לו, וכן גזל מן רבים ואינו מכירם, איך יעשה תשובה. אבל גזל

מהקדש בכל עת שירצה להשיב ישיב ויפטר, אפילו אחר מאה שנה:

הקדוש ברוך הוא בירך את ישראל בעשרים ושתים וכו' נמצא לפי זה ברכות של הקב"ה מאל"ף ועד תי"ו וברכות משה רבנו ע"ה מן וא"ו ועד מ"ם.

כתב הבן יהודע, ובזה יובן רמז הכתוב [תהלים צ"א ד'] וחתת כנפיו תחסה צינה וסוחרה אמתו, תיבת אמיתו רמוז בה ברכות הקדוש ברוך הוא, שהיא מן א' עד ת', וברכות משה רבנו ע"ה שהיא מן מ' עד ו', הרי צירוף אמיתו, ולזה אמר [שם נ"ז ד'] ישלח אלקים חסדו ואמית"ו. ובזה יובן, כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה [שם קי"ז ב'] תיבת ואמת רמוז בה שתי ברכות אלו, של הקדוש ברוך הוא ושל משה רבנו ע"ה. ובזה יובן, ימינך ה' נאדרי בכח [שמות ט"ז ו'] הם שתי ברכות, אחת של כ"ב ואחת של וא"ו, סך הכל כח, וזהו שנאמר [דברים ח' י"ה] וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כ"ח ברכות הנזכרות כדי לעשות בזה חיל מתורה ומצות. ובזה יובן ישא ברכה מאת ה' [תהלים כ"ד ה']. כי ברכות ה' הם מן אלף ועד תי"ו, וזהו מא"ת וזה צדקה מאלקי ישעו, כי אין זאת מדת בשר ודם: